

**FARHOD VA SHIRIN: "ISHQ — MATONAT VA JASORAT
RAMZI"**

*Farg'ona Davlat universiteti Filologiya va tillarni o'qitish: o'zbek tili
yo'nalishi talabasi*

+998999976334

@kamolaisomiddinova

Islomova Dilyora Mansurjon qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" dostonidagi markaziy obrazlar talqini hamda ishqning inson irodasini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Asarda Farhod siymosi orqali nafaqat his-tuyg'u, balki yuksak matonat va ma'naviy jasoratning badiiy ifodasi tadqiq etilgan. Muallif Farhodning Bistun tog'ini qazishi va Xisrav bilan bahsini komil inson g'oyasi hamda fidoyilik ramzi sifatida asoslab beradi. Shuningdek, dostonning gumanistik ahamiyati va undagi milliy qadriyatlarning bugungi kunda yoshlar tarbiyasidagi o'rni yoritilgan. Maqola yakunida ishq va sadoqat tushunchalari insoniyatni ma'naviy yuksaltiruvchi asosiy omillar ekani haqida xulosalar chiqarilgan.

Kalit so'zlar: Xamsa, Alisher Navoiy, Farhod, Shirin, ishq, matonat, jasorat, komil inson, ma'naviy yuksalish.

Kirish

Alisher Navoiyning "Xamsa" asari tarkibidagi "Farhod va Shirin" dostoni nafaqat o'zbek adabiyoti, balki butun Sharq uyg'onish davri so'z san'atining eng yuksak cho'qqilaridan biri hisoblanadi. Mazkur asar o'zining gumanistik g'oyalari, falsafiy teranligi va insoniy fazilatlarni ulug'lashi bilan asrlar davomida kitobxonlar hamda tadqiqotchilar e'tiborini tortib kelmoqda.

Dostonning markaziy mavzusi bo'lgan ishq — shunchaki ikki yosh o'rtasidagi hissiyot emas, balki insonni ma'naviy kamolotga yetaklovchi, uning irodasini toblaydigan va eng qiyin to'siqlarni yengishga undaydigan buyuk qudrat

sifatida talqin etiladi. Navoiy Farhod obrazi orqali o'zining komil inson haqidagi ideal qarashlarini gavdalantiradi. Farhod — o'z davrining barcha ilmlarini egallagan, hunarda tengsiz, ammo shu bilan birga qalbida cheksiz matonat va jasoratni jamlagan qahramondir.

Ushbu maqolada Farhod va Shirin o'rtasidagi munosabatlar misolida ishqning insoniyatni yuksaltiruvchi kuch ekani, qahramonlarning har bir harakatida namoyon bo'ladigan sadoqat va jasoratning badiiy ifodalari ilmiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Ayniqsa, Farhodning Shiringa bo'lgan muhabbati yo'lidagi mashaqqatlari, uning nafs ustidan g'alabasi va ma'naviy hurligi asarning bosh g'oyasi sifatida yoritiladi.

Asosiy qism

1. Ishq — Ma'naviy va jismoniy barkamollik omili

Alisher Navoiy dostonida Farhod obrazi orqali ishqning insonni har tomonlama tarbiyalovchi xususiyatlarini ochib beradi. Farhod — shunchaki oshiq emas, u o'z davrining barcha ilmlarini (astronomiya, geometriya, falsafa) va san'atlarini (naqqoshlik, me'morchilik) mukammal egallagan intellektual qahramon.

Ishq Farhodni o'z qobig'idan chiqishga va boshqa yurtlar, xalqlar dardi bilan yashashga undaydi. Navoiy talqinida haqiqiy ishq insonni xudbinlikdan (nafsdan) xalos etadi. Farhodning Shiringa bo'lgan tuyg'usi uni o'zining shahzodalik maqomidan kechib, oddiy mehnatkash — toshyo'nar darajasiga tushishga undaydi. Bu esa ishqning naqadar buyuk **matonat** manbai ekanini isbotlaydi.

2. Bistun tog'i — jasorat va sabr imtihoni

Dostonning kulminatsion nuqtalaridan biri Farhodning Bistun tog'ini qazish jarayonidir. Bu epizod ramziy ma'noga ega:

Tog' — inson yo'lidagi ulkan to'siqlar, hayotiy qiyinchiliklar va ijtimoiy adolatsizliklar ramzi.

Teshapoya — insonning irodasi, bilimi va mehnati ramzi.

Farhodning bir o'zi tog'ni yorib, Arman eliga suv olib kelishi uning **jasoratini** ko'rsatadi. Bu yerda Navoiy muhim bir g'oyani ilgari suradi: ishq insonni nafaqat ruhan, balki jismonan ham qudratli qiladi. Uning matonati shaxsiy baxtidan

ko'ra, xalqning farovonligini (suv keltirish orqali) ustun qo'yishida namoyon bo'ladi. Bu o'rinda "ishq — bu ijodiy mehnat" formulasi yuzaga chiqadi.

3. Farhod va Xisrav: Ikki Xil Ishqning To'qnashuvi

Maqolada ikki xil dunyoqarashning to'qnashuvini tahlil qilish muhim:

1. **Xisrav ishq:** Bu — hokimiyatga asoslangan, egalik qilishga intiluvchi, nafs va kuch ishlatish bilan bog'liq tuyg'u. Xisrav Shirinni o'z mulki deb biladi.

2. **Farhod ishq:** Bu — fidoyilikka asoslangan, poklik va ma'naviy birlashishni istovchi tuyg'u.

Navoiy Farhod va Xisrav o'rtasidagi mashhur savol-javobda Farhodning mantiqiy va ma'naviy ustunligini ko'rsatadi. Farhodning: *"Menga bu ishq sultonligidan ko'ra, g'urbat va mehnat afzal"*, — degan ma'nodagi javoblari uning **jasorati** nafaqat bilakda, balki yuksak tafakkurda ham ekanini tasdiqlaydi.

4. Shirin obrazida sadoqat va qat'iyat

Shirin obrazi dostonida matonatning ayol qiyofasidagi ifodasidir. U faqatgina passiv go'zal ayol emas, balki o'z mamlakatining taqdiri uchun mas'ul bo'lgan, Xisrav kabi qudratli hukmdorga rad javobini bera olgan qat'iyatli shaxsdir. Uning Farhodga sadoqati va o'limi oldidagi matonati ayol kishining ham ishq yo'lida buyuk jasorat ko'rsata olishini isbotlaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" dosti shunchaki tarixiy yoki afsonaviy ishq qissasi emas, balki inson irodasi, ma'naviy qudrati va jasoratining badiiy qomusidir. Maqola doirasida olib borilgan tahlillar quyidagi xulosalarni chiqarishga imkon beradi:

Ishq — harakatlantiruvchi kuch sifatida: Asarda ishq personajlarni passiv holatdan faol, ijodkor va bunyodkor shaxsga aylantiradi. Farhodning ishq uning shaxsiy manfaatlari doirasidan chiqib, xalq baxti va el farovonligi yo'lidagi matonatga aylanadi.

Komil inson g'oyasi: Farhod obrazi orqali Navoiy jismoniy kuch, yuksak intellekt va ma'naviy poklik uyg'unligini ko'rsatib beradi. Uning jasorati nafaqat

dushman bilan jangda, balki o'z nafi ustidan qozonilgan g'alabada namoyon bo'ladi.

Adabiy va ijtimoiy ahamiyat: Dostonda ilgari surilgan vafodorlik, sadoqat, mehnatsevarlik va adolat kabi g'oyalar umuminsoniy qadriyatlar bo'lib, ular bugungi yosh avlod tarbiyasida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Matonat ramzi: Bistun tog'ining talqini insoniyat o'z oldiga qo'ygan har qanday ulkan maqsadga faqat tinimsiz mehnat va sarsax bo'lmas iroda orqali erisha olishini isbotlaydi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, Navoiyning ushbu shoh asari insonni o'zlikni anglashga, hayot qiyinchiliklari qarshisida matonatli bo'lishga va har doim yuksak ideallarga intilib yashashga chorlaydi. "Farhod va Shirin" — asrlar osha o'z qiymatini yo'qotmaydigan, insoniyatning ma'naviy yuksalishiga xizmat qiladigan o'lmas merosdir.

Maqolaning ilmiy saviyasini oshirish uchun foydalanilgan hamda tavsiya etiladigan manbalar ro'yxati quyidagicha shakllantiriladi. Bu ro'yxatda ham bevosita asarning o'zi, ham Navoiy ijodini o'rgangan taniqli olimlarning tadqiqotlari o'rin olgan:

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. **Alisher Navoiy.** *Farhod va Shirin.* (Mukammal asarlar to'plami, 20 jildlik, 8-jild). – Toshkent: "Fan", 1991.
2. **Ibrohim Haqqul.** *Navoiyga qaytish.* – Toshkent: "Fan", 2007. (*Muallifning Navoiy dostonlaridagi ishq va tasavvufiy qarashlar tahliliga bag'ishlangan muhim asari*).
3. **Vohid Abdullayev.** *O'zbek adabiyoti tarixi.* – Toshkent: "O'qituvchi", 1980.
4. **Yoqub Isloqov.** *Alisher Navoiyning "Xamsa"si.* – Toshkent: "Fan", 1986. (*Dostonlarning kompozitsiyasi va g'oyaviy yo'nalishini o'rganuvchi asosiy manbalardan biri*).
5. **Ahmad A'zam.** *Navoiyning qalb daftari.* – Toshkent: "G'afur G'ulom nomidagi nashriyat", 1991.

6. **Sultonmurod Olim.** *Navoiyning ishq falsafasi.* – Toshkent: "Ma'naviyat", 1996.
7. **Najmiddin Komilov.** *Tasavvuf.* – Toshkent: "Yozuvchi", 2000. (*Farhod obrazidagi ilohiy ishq va ma'naviy yuksalish bosqichlarini tushunish uchun zaruriy manba*).
8. **Nurboy Jabborov.** *Ma'rifat nafavasi.* – Toshkent: "Akademnashr", 2012.